

ממקומן, כך שהתותחים התנועעו והפכו לא יציבים. מהמקום נורו 90 פגזים על המפקדות של הארמייה השלישית, ואחר כך על צומת קשר חיוני בציר קהיר-סואץ. לאחר 50 דקות וירי של 150 פגזים הסתיימה המשימה. התחמושת הייתה מעורבת, חצי זרחן וחצי נפיץ, במטרה ליצור שריפות ונזקים במחנות הצבא. לקראת איסוף הכוח על ידי המסוקים נחת ענן שכיסה את ההר ויצר ערפל כבד. המסוקים ניסו לחדור מבעד לערפל ולא הצליחו. סא"ל יובל אפרת, מפקד הטייסת שהטיס את אחד המסוקים, הורה למסוק האחר להמתין באוויר, ניסה לנחות, ובפעם השלישית הצליח. הכוחות נזקקו לזמן כדי להכניס את התותחים למסוק, והדבר כמעט הכשיל את המבצע. על תפקודו במבצע קיבל סא"ל אפרת את עיטור המופת.⁷

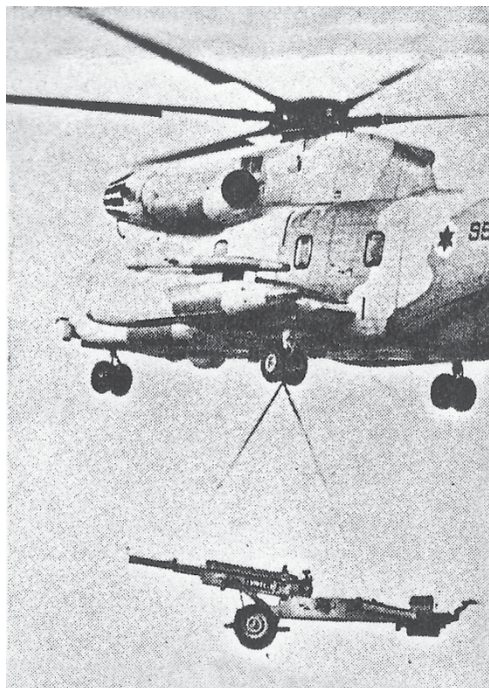
תוצאות המבצע היו פגיעה במצבור של דלק שגרמה לדלקה גדולה. המצרים שלחו כוחות לסריקת ג'בל עתקה. הם העריכו כי צה"ל הנחית כוחות על ציר קהיר-סואץ, והוציאו כוחות לסריקות הציר. אומנם המבצע נחשב הצלחה גדולה, אולם היו כמה בעיות שכמעט גרמו לכישלונם.

בסיכום הלמידה של המבצע העלה חיל התותחנים כמה לקחים:

- בחירת עמדה טובה** - כדי שהתותחים לא יזוזו צריך לתקוע יתדות בקרקע, ויש להביא בחשבון שאם הקרקע אינה מתאימה סביר שהיתדות יישברו.
- רכב גרירה** - כדי להכניס תותחים למסוק יש צורך ברכב גרירה.
- דיבור קצר ברדיו** - במהלך המבצע לא נשמר כראוי נוהל דיבור רדיו קצר, ובעקבות זאת נוצרה חסימת קשר כעבור פחות מחצי דקה.

הכרת נתוני מטאורולוגיה - כדי להנחית מסוק בתנאי ערפל נדרש ניסיון, ובמהלך המבצע עלה החשש שהתנאים לא יאפשרו להחזיר את הלוחמים. אפשר היה לחזות שההר יתכסה בערפל לוי נתוני המטאורולוגיה היו נבדקים מראש.

פגזים - באחת מההפגזות תרמיל זז ממקומו וגרם למעצור

מסוק יסעור נושא תותח בזמן האימונים. באחד האימונים נשטט בטעות תותח מאחד המסוקים. צילום: דו"ץ

מאחד המסוקים. התותח נפגע קשות ויצא מכלל שימוש, וכשהתחילה המלחמה נשאר רק שלושה תותחים. הסוללה סיימה אימון עם חטיבת הצנחנים כשבועיים לפני המלחמה.⁴

מבצע "פונטיאק"

ב-10 באוקטובר הציג תא"ל עמנואל שקד, קצין חי"ר וצנחנים ראשי, תוכניות לפעולות מיוחדות בעורף האויב במצרים ובסוריה, אחת הפעולות המוצעות הייתה נחיתה בג'בל עתקה, רכס במזרח מצרים הנמצא ממערב לעיר סואץ ולמפרץ עדביה שבצפון מפרץ סואץ, לצורך הטרה בירי של כוחות מצריים בגזרה הדרומית. לפעולה היו שתי גרסאות, מצומצמת ורחבה. המצומצמת כללה את מבצע "נתרן" - הנחתת שני תותחים וירי ארטילרי על מפקדות הארמייה השלישית, שישבו על ציר קהיר-סואץ. המטרה הייתה לבצע פעולה בעורף מצרים כדי להסיט תשומת לב מהחזית ולערער את ביטחון המצרים. התוכנית הרחבה כללה את המצומצמת, ונוספו עליה הנחתת ג'יפי תול"ר וחוליות צייד טנקים, שהייה של 30-45 דקות בשטח זוריעת מוקשים. ההערכה הייתה כי פעולה כזו יכולה לגרום למצרים אבדות רבות ולהביא לפניקה בקרבם. איום הנ"מ באזור היה קטן בגלל נתיב הטיסה המרוחק, הלילה היה ליל ירח והיה צפוי מזג אוויר נוח. לבסוף נבחרה הפעולה המצומצמת.⁵

בליל 10/11 באוקטובר 1973 יצא כוח התותחנים בפיקוד סא"ל עמוס ירון, אשר מנה 22 איש, והמריא בשני מסוקי יסעור מטייסת "דורסי הלילה". ברפיצים חיכה כוח עם 15 לוחמים במסוק שלישי לשם חילוץ במקרה הצורך. הכוח טס בגובה נמוך מעל הים, במבנה מכונס ללא אורות, במטרה לעקוף את האמ"ט (אזור מוגן טילים) המצרי. הכוח כלל את סרן יהונתן שמיר, מפקד הסוללה, את רס"ן שמעון רום, מפקד סיע

קצח"ר, את התותחנים וגם שישה חיילי מילואים של סירת מטכ"ל, שתפקידם היה לאבטח את אזור הפעולה. הכוח נשא איתו שני תותחים.⁶ הנקודה שנבחרה לא התאימה לתקיעת יתדות שמייצבות את התותחים, והמסוקים הנחיתו את הסוללה ביעד החלופי. היתדות נתקעו בכוח רב, חלקן נשברו וחלקן יצאו

תותח M-102. בצה"ל הבינו כי שימוש במרגמה כבדה הוא אפקטיבי פחות מתותחים. צילום: Bukvoed

בתותח. כלקח מכך, ב"מבצע אבולעפיה" קבעו איש צוות מיוחד שיסלק תרמילים מהתותח.

מטעני חבלה - בסיום המבצע, בגלל העיכוב בהעלאת התותחים למסוק, עלתה האפשרות להשאיר את התותחים בשטח ולפוצץ אותם, כמו שנעשה במבצעי "נתרן" במלחמת ההתשה, ואולם לא נלקחו מטעני חבלה. בעקבות הפקת הלקחים נלקחו מטעני חבלה במבצע "אבולעפיה".

מרחק בין התותחים - התותחים הוצבו במרחק 60 מטר זה מזה, ומפקד

הסוללה היה צריך לרוץ ביניהם הלך וחזור במהלך המבצע. הלמידה העלתה שנדרשת פריסה קרובה של התותחים, והדבר יושם במבצע "אבולעפיה".

הכנסה מדויקת של התותחים - אף שבמסוקים יש "פרד", קשה להכניס את התותח למסוק באופן מדויק. כדי לצמצם תוונות ככל האפשר יש להנחית את המסוק כך שיהיה ערוך כראוי לקליטת התותח.⁸

אלוף הרבעם זאבי, עוזר מיוחד לרמטכ"ל שמונה לתפקיד בתחילת המלחמה, סיפר לרמטכ"ל על הפעולה וציין כי הכוח יצר מהומה גדולה בצבא המצרי.⁹ תא"ל עמנואל שקד, קצין חי"ר וצנחנים ראשי, הוזמן לחדר הרמטכ"ל, דוד אלעזר, וזה בירך אותו על תוצאות הפעולה.¹⁰ במהלך המלחמה ביקשו בכירים במטכ"ל ובראשם הרמטכ"ל וסגנו, להוציא לפועל עוד מבצעי "נתרן" על ג'בל עתקה, במקביל לצליחת התעלה, במטרה להפגז מחנות צבא, צירים וחניוני טנקים, ואולם מסיבות מבצעיות הם לא יצאו לפועל.

הנקודה שנבחרה לא התאימה לתקיעת יתדות שמייצבות את התותחים, והמסוקים הנחיתו את הסוללה בעד החלופי. היתדות נתקעו בכוח רב, חלקן נשברו וחלקן יצאו ממקומן, כך שהתותחים התנועעו והפכו לא יציבים

מבצע "אבולעפיה"

בליל 18/17 באוקטובר הופעלו התותחנים שוב ויצאו למבצע "אבולעפיה". מטרת המבצע הייתה לשבש את פעילות הכוחות המצריים באזור שאליו הגיע צה"ל. הוחלט להשמיד תחנת מכ"ם מצרית שהייתה מוצבת על ג'בל עתקה, ולהפגז מחנות של הצבא המצרי ותנועה של כלי רכב על הצירים באזור. כמו במבצע "פונטיאק", היה זה מבצע בפיקוד של רס"ן שמעון רום, מפקד סיוע קצח"ר, משולב עם תותחנים מגדוד 405,

העמסת תותח M-102 על מסוק יסעור בזמן מלחמת יום הכיפורים כחלק ממבצע "פונטיאק". הכוחות המבצעים לא היו אורגניים ולא התאמנו יחד, אלא חברו אד-הוק לביצוע המשימות. צילום: דו"ץ

מסוקים של חיל האוויר ולוחמים של סירת מטכ"ל לאבטחה. הונחתו 40 לוחמים ושני תותחים על אחת הפסגות, כלקח ממבצע "פונטיאק" הוסיפו פרד מכני ושלוש עגלות תחמושת משופרות.

לאחר הנחיתה גילו אותה המצרים וירו למקום שני טילי טק"א ופגזי תאורה. התותחנים ירו כ-130 פגזים, הפגזו מחנות של הצבא המצרי, בית חולים שדה, מתקנים לוגיסטיים וצירי תנועה לרכב. המבצע עבר ללא תקלות, הפרד המכני והעגלות המשופרות הוכיחו את

עצמם, ותהליך הקיפול עם סיום המשימה היה מהיר וחלק. כמה כלי רכב צבאיים נפגעו. במהלך החזרה החטיא טיל קרקע-אוויר את המסוקים.¹¹

מסקנות וסיכום

במלחמת יום הכיפורים לא הרבה צה"ל לערוך מבצעים מיוחדים בעורף מערך האויב. המבצעים "פונטיאק" ו"אבולעפיה" מראים את היכולת של מפקדי הצבא לאלתר ולהוציא לפועל מבצעים מיוחדים שלא תוכננו מראש, על בסיס יכולות שינוע קיימות וכוח אדם שאומן לביצוע פעולות בעומק. הכוחות המבצעים לא היו אורגניים ולא התאמנו יחד, אלא חברו אד-הוק לביצוע המשימות. יכולת האלתור שהופגנה משלב התכנון של המבצע ובמהלך הביצוע, נשענה על אימונים עד רמת הפלוגה של כל המרכיבים ועל היכולת של מפקד המבצע, על בסיס ניסיונו המבצעי והבנתו את המשימה, לסנכרון ולתאם בין כלל היחידות השונות שפעלו לראשונה יחד. היכולת המקצועית הגבוהה והניסיון האישי של המתכננים והמשתתפים, נוסף על ההכנות הראויות והשימוש באמצעים הצבאיים, אפשרו לערוך מבצע מאולתר שנועד ליצור מהומה בעורף האויב בסיכון מזערי (בזכות ירי מרחוק) ובאופן שהוא לא ציפה לו.

מבצע "פונטיאק" ומבצע "אבולעפיה" מדגימים כיצד ניתן לערוך מבצעים בעומק, תוך הסתמכות על המצוינות הטקטית של המפקדים והלוחמים גם ללא מערך האימונים המקובל, אלא על בסיס הניסיון המבצעי. מכך עולה כי מבצעים שנועדו לשרת את הדרג הטקטי והמערכת מצריכים, נוסף על המשאבים החומריים, יכולת מקצועית גבוהה וניסיון עשיר של מפקדים ולוחמים ראויים.

הכותב מבקש להודות לד"ר אייל ברלוביץ' על עזרתו הרבה וכן לד"ר עדו הכט, מר גל פרל פינקל ומר תום ברק על הערותיהם.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

